

GÚZSBA KÖTVE? – ELŐRE A KÖRNYEZETI FENNTARTHATÓSÁG FELÉ *

Fodor László¹

2018 nyarán az MTA Jogi és Közgazdaságtudományi Szakbizottságának rendezvényén² a fenntarthatóság társadalomtudományi kérdéseit feszegettük. A június elsejei beszélgetés kulcskérdése – mind a jogász, mind a közgazdász résztvevők szempontjából – az volt, hogy van-e még visszaút addig a pontig, ahol elszakadtunk a gyökereinktől. Vitaindítómban azt vetettem fel, hogy mindkét tudományterület keresi a környezetvédelem – illetve tágabb összefüggésben és magasabb szinten a fenntartható fejlődés – eszközeit. Tanítjuk, pl. a környezetvédelem szabályozási módszertanát,³ gazdasági és jogi szabályozó eszközeit. Néha azonban érdemes rákérdeznünk arra is, hogy a szabályozórendszerek, pl. az én szakterületem esetén a jog, mennyiben akadályai a fenntarthatóságnak.

Civilizációnk dimenziói egyre tágulnak (nő a tudás, az ember számára elérhető távolság és természeti erőforrás, globalizálódik⁴ a gazdaság és a társadalom, stb.), amivel egyidejűleg távolodunk a minket körülvevő környezettől, s kapcsolataink is egyre inkább virtuálisakká válnak. Nem akarunk tudomást venni az általunk benne okozott károkról. A természet, a gazdaság és a társadalom alapegységeinek illetve alrendszerének a szintjei, szervezési és működési elvei elváltak egymástól, s az ember alkotta rendszereket emberi törvények védik. Két példát hoztam fel.

1) A termőföld védelméről szóló törvény⁵ a mezőgazdaság számára védi a termőföldek mennyiségét és minőségét. A földhasználatnak hasznosítási kötelezettsége van, illetve a földet más célra csak engedéllyel (és kivételesen) lehet. Fenntartható-e ez a szabályozás ott, ahol pl. a természeti adottságok inkább a mezőgazdasági tevékenységgel való felhagyást, a táj- illetve földhasználat megváltoztatását indokolnák? Emlékezzünk arra, hogy a mezőgazdaság az idők folyamán (különösen a 19-20. században, illetve az ipari forradalmakat követő agrárforradalmak során; lecsapolások, erdőirtás,

* DOI 10.21867/KJK/2018.3.6.

¹ Prof. Dr. Fodor László, egyetemi tanár, DE ÁJK

² <http://tab.mta.hu/debreceni-teruleti-bizottsag/esemenyek/europai-fenntarthatosagi-het>

³ Fodor László (2015): *Környezetjog*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.

⁴ Fülöp Sándor: Hogyan helyezhető el az egyéni felelősség a globalizálódó világában?

http://jno.hu/hu/?menu=talalozok&doc=20091015konf_ea (letöltés dátuma: 2018. 07. 10.)

⁵ 2007. évi CXXIX. törvény a termőföld védelméről.

gyepfeltérés, új technológiák alkalmazása útján) egyre több területet hódított el az erdőktől és a víztől (illetve egyes közel-keleti országokban a sivatagtól), teljes mértékben figyelmen kívül hagyva annak környezeti hatásait. Magyarországon ma a mezőgazdasági területek jelentős részén olyan gazdálkodás folyik, amely nem felel meg a természeti adottságoknak; nem megfelelő a művelési ág és az üzemi struktúra, a táblaméret sem. Az ökoszisztéma-szolgáltatások⁶ igénybevételéhez (pl. élelmiszer előállításához) szükséges egyensúly fenntartása egyre nehezebb, amit a műszaki fejlődés tesz lehetővé, de egyre nagyobb mértékű beavatkozással, erőforrás-használattal...

2) A társadalmi, gazdasági és a természeti rendszernek (illetve ezek alrendszerének, elemeinek) mára a (térbeli) dimenziói, logikája, törvényszerűségei eltérnek egymástól: a társadalmi és a gazdasági rendszer elszakadt a természeti rendszertől. Az élelmiszert (már nemcsak a nagyvárosainkban) nem magunknak termeljük, hanem – sokszor máshol – gyártják nekünk; kényelmünk érdekében pedig elkerüljük, hogy partnereinkkel személyes kapcsolatban legyünk... Az, hogy az erőforrások felhasználásáról többnyire már nem helyben, nem az ott élő közösségek döntenek, egy település szintjén azt jelentheti, hogy az igények egyre nagyobb mértékben túllépi a település ökológiai korlátait; hogy a helyi erőforrások felhasználását más közösségek élvezik, akár a helyi közösség rovására is. (E problémákkal számos, pl. a miskolci önkormányzat is ismeri,⁷ de megoldani nem képes, hiszen a termőföld, mint természeti erőforrás hasznosításának szabályozása nem önkormányzati hatáskör, illetve ehhez az önkormányzatnak nincs elegendő földtulajdona.)

Civilizációnk (mint közismert, immár) bő másfélszeresével túllépi a Föld eltartó képességét, s ökológiai lábnyomunk csökkentése a túlélés feltétele. A helyi közösségek önellátó képességének fokozásával, a helyi társadalmi-gazdasági alrendszerek zárt láncú gazdaságokká alakításával (ahhoz közelítésével) jelentősen csökkenthető lenne az a lábnyom. Hiszen ha kisebb távolságra viszik a nyersanyagot, a munkaerőt vagy a terméket, kevesebb a szállítás, közlekedés környezeti terhe. Kisebb az esélye, hogy a természeti erőforrások kitermelésének, hasznosításának, az előállított termékek felhasználásának ne ugyanabban a közösségben csapódjanak le a hasznai és a negatív externáliái – vagyis ez bizonyos értelemben véve igazságossági kérdés is egyben, ami a fenntartható fejlődés gondolatának közismerten a sajátja.

⁶ Kovács Eszter – Pataki György – Kelemen Eszter – Kalóczkai Ágnes (2011): Az ökoszisztéma-szolgáltatások fogalma a társadalomkutató szemszögéből. *Magyar Tudomány*, 2011. július, 780-788. old.

⁷

http://www.miskolc.hu/sites/default/files/dokumentumok/csatolmanyok/miskolc_ff_strategia.pdf (letöltés dátuma: 2018. 07. 10.)

De ez már államszervezési és közszolgáltatási kérdés is egyben. Milyen alapon kell szervezni a közszolgáltatásokat (pl. a közlekedést, az energiaellátást), ahhoz, hogy a fenntarthatóság ne szenvedjen csorbát? Megfelel-e a területszervezés vagy a kompetenciák meghatározása a fenntarthatóság követelményeinek? (Pl. milyen szinten döntenek egy település természeti erőforrásainak felhasználásáról? Ha a helyi szint kulcsfontosságát elismerjük a fenntartható fejlődésben, nem kellene-e, pl. megvalósítani a hazai önkormányzati rendszer reformját?)

Egy harmadik példát éppen Bányai Orsolya elemzett tanulmányában.⁸ Arra mutatott rá, hogy a központilag adott sztenderdek kétarcúak: jóllehet, szándékuk szerint a környezet védelmét szolgál(hat)ják, azonban egy helyi (természeti, gazdasági, társadalmi) adottság miatt a jó szándék visszájára fordulhat, s lehet, hogy épp egy fenntarthatóbb, zöldebb megoldás akadályaiává válnak (pl. vajon egy közösség szintjén működő, alternatív szennyvízkezelő berendezés kiválthatja-e jogszerűen a települési szinten működtetett közművet, ha bizonyítottan jobb annál?).

E három példa rámutat, hogy a környezeti fenntarthatóság jogi keretei csak akkor lesznek meg (a környezetvédelmi szabályozás talán akkor nem bukik el végleg), ha történelmileg kialakult (gazdasági, jogi, közigazgatási, társadalmi, és más) struktúrákat, a környezet használatának módszereit felül tudjuk vizsgálni, s a jogrendszer maga is nyitott az új, innovatív megoldásokra.

Források jegyzéke:

- Bányai Orsolya: A jövő reményesei – a valóban fenntartható települések. *Miskolci Jogi Szemle*, 12. évfolyam (2017) 2. szám, 91-104. old.
- Fodor László (2015): *Környezetjog*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Kovács Eszter – Pataki György – Kelemen Eszter – Kalóczkai Ágnes (2011): Az ökoszisztéma-szolgáltatások fogalma a társadalomkutató szemszögéből. *Magyar Tudomány*, 2011. július, 780-788. old.
- Fülöp Sándor: Hogyan helyezhető el az egyéni felelősség a globalizálódó világában?
http://jno.hu/hu/?menu=talalozok&doc=20091015konf_ea

⁸Bányai Orsolya: A jövő reményesei – a valóban fenntartható települések. *Miskolci Jogi Szemle*. 12. évfolyam (2017) 2. szám, 91-104. old.